

Csizmadia Norbert, *Geopillanat. A 21. század megismerésének térképe*,
Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2016. 408 o.

A mikor a Széchényi Könyvtárban, Magyarország legjelentősebb nemzeti könyvtárában ki-
mondottan magyar geopolitikai gondolkodást bemutató művek után kutattam, a legutol-
só ilyen típusú könyveket a második világháború éveiből találtam. Ennek a magyarázata egysze-
rű: a vesztes világháborút követően a magyarországi társadalomtudományos elit nem érezte
megfelelőnek a pillanatot arra, hogy nagyhatalmaktól való stratégiai, de leginkább gazdasági
egyoldalú függőségben, potenciálisan ellenséges szomszédoktól körülveve, akik ilyenfajta kez-
deményezésekben revizionizmust láttak volna, ilyen munkák születhessenek. Ily körülmények
között, természetesen, a nemzetközi kapcsolatokban jártas szakemberek jól ismerték és nyomon
követték a német, angolszász, francia, orosz vagy akár kínai, iszlamista stb. geopolitikai iskolá-
kat, ez viszont csak pár „kiválasztott” előjogának számított. A globális ismeretanyag párosult
ugyan az országos-nemzeti érdekekhez kötődő gondolatokkal, de hosszú időn keresztül nem öl-
tött testet monumentálisabb munkák, terjedelmes kötetek formájában.

A geopillanat lehet, hogy késett, de végül is 2016-ra megérkezett Csizmadia Norbert e mun-
kájával. Csizmadia könyve úgy globális, hogy egyúttal magyar, és úgy magyar, hogy globális is:
a világ és a benne rejlő lehetőségek ismerete ötvöződik a magyar érdekek érvényesítésére vonat-
kozó gondolatokkal. Pedagógiai szándék is felfedezhető a kötetben, mindjárt az első oldalakon:
egyik alcíme ugyanis *Útikönyv a 21. század megismerésének térképéhez*.

A kötet olvasása során jó pár jelenségre lehetünk figyelmesek. Az egyik – a forma szempont-
jából talán ez a legfontosabb – a szerző elhivatottsága a téma iránt. A jó szakember képes jó
tanulmányt vagy akár jó könyvet írni egy-egy, a saját kutatási témájával rokon témából akkor
is, ha ez utóbbi nem érdekli különösebben, mivel ismeri a módszertant, és a potenciális forrá-
sokkal is tisztában van. Így is lehet minőséget alkotni. Ugyanakkor terjedelmes munkát, látszó-
lag önmagában véve egymáshoz nem kapcsolódó, de a szöveg által összekapcsolt és szintézisbe
foglalt információs mozaikot csak hivatástudattal lehet létrehozni. Egy másik szembeötlő dolog
– amely a hivatástudatból fakad nagyrészt – a kötet jól dokumentált mivolta: csak a könyvsze-
ti lista 18 oldalra rúg. Ugyancsak gazdagon illusztrált a kötet térképekkel, ábrákkal, logikai sé-
mákkal és ún. anamorf kartogramokkal, amelyek a szöveg jobb megértését segítik elő. Egy
harmadik fő érdeme a kötetnek az eredetiség: a szerző nem ódzkodik új kifejezések alkalmazá-
sától. Ilyen például a címbe foglalt geopillanat vagy a káoszföldre, amellyel olyan régiókat jelöl
a szerző, amelyek vagy politikailag instabilak, vagy elnyomó rendszerek nem tartják tiszteletben
az emberi jogokat, és ennek következtében fennáll a véres konfliktusok kitörésének veszélye.

A kötet szerkezeti szempontból hét nagy részre oszlik, ezek a maguk során alfejezetekre ta-
golódnak. Az első rész a Föld realitásainak – legfőképpen gazdasági vonatkozásainak – megis-
merési fontossága mellett érvel, olyannyira, hogy egy rövid, külön kis alfejezetben cáfolja Ri-
chard O'Brien brit közgazdász elméletét, mely szerint a fejlődés és a gazdaság erősödése
következtében a tér szerepe lecsökken, és rövid idő múlva a földrajzi helyzet nem számít ténye-
zőnek. A fejezetből kiderül, hogy a szerzőre nagy benyomást tett Robert D. Kaplan méltán el-

ismert könyve, a *The Revenge of Geography* (A földrajz bosszúja). Fontos végkövetkeztetése a fejezetnek az a – kaplani elv szerinti – gondolat, hogy habár a konfliktusok a huszonegyedik századot is meghatározzák, mivel ezek elsősorban államhatárokon belül, és nem államok között vannak jelen, a huszadik század kataklizmái nem ismétlődhetnek meg. Fontos hozzájárulásnak, jó szintézisnek érzem a második, *Geoökonómia: Világtrendek a 21. században* című fejezetet, mivel a geoökonómia a geopolitikai tanulmányoknak olyan ága, mely sajnos térségünkben még nem kap elméleti téren kellő figyelmet, és amennyiben ez nem változik a közeljövőben, térségünk ismét függvényévé válhat a nagyhatalmi érdekeknek, mint ahogy történt ez a hidegháború évtizedeiben, valamint az ezt követő időszakban. Különösen elgondolkodtatóak ebben az esetben a gazdasági hadviselésről, illetve a perifériák kiüresedéséről szóló alfejezetek, a rész legutolsó két alfejezete pedig a szerző jövőre vonatkozó előrejelzéseit tartalmazza – ezekben kiemelendő és elgondolkodtató a szinte töretlen fejlődésben, emelkedésben levő ázsiai gazdaságok szerepére vonatkozó gondolatok.

A *Jövőképek és forogatókönyvek* című rész esetében kiemelten látszik, hogy elemében van a szerző. A szakmaiság magas színvonalat mutat, de ezzel együtt a nyelv közérthető. A szerző itt elsősorban elemez, úgymint George Friedman és a STRATFOR, Brzezinski és a stratégiai elemzés iskolája, Wesley Clark tábornok és más, a nemzetközi kapcsolatok elméletét meghatározó személyiségek gondolatvilágát. Kiemelném azt is, hogy nagy szerepet kap a fejezet során a kínai Új selyemút-stratégia bemutatása.

Külön kiemelendő a negyedik rész eredetisége, melynek címe „Fúziók” kora. Itt az interdiszciplinaritás mellett a gondolat eredetisége is megkapó. A fúzió mint az egységesülés egyik módzata ismert kifejezés bárki, a politikai vagy üzleti világ folyamataiban jártas vagy ezeket akár csak kívülálló szemlélődőként követő egyén számára. Csizmadia ugyanakkor interdiszciplinaritás, elvont értelemben beszél a fúziós jelenségekről. Csizmadia Norbert számára a fúzió elméleti téren létező valóság, ami azonban a legmesszebbmenő részletekig befolyásolja a gyakorlatot, akár a világ nagy kihívásai, akár a hétköznapi problémák szintjén: a fúzió tényekből, anyagiakból, gondolatokból, ismeretanyagból összegyúrt vagy összeállt jelenség, amelyet a hálózatok transzmissziós struktúrája közvetít, és amellyel élni lehet, sőt, ha sikeresek szeretnénk lenni, kell is élni a fúziókban rejlő lehetőségekkel. A fejezet gondolatiságának eredetisége érdemesnek teszi arra, hogy minden érdeklődő elolvassa és saját maga vonja le a saját maga személyes értékvilága, beállítottsága függvényében a reá vonatkozó végkövetkeztetéseit. Így csak annyit bocsátok előre ennek kapcsán, hogy a világpolitikát kevésbé, de a gasztronómiát annál inkább kedvelők is találnak benne számukra érdekes részeket.

Ugyancsak az eredeti gondolatvilág jellemzi a következő részeket. Az ötödik rész a *Geotechnológia* címet viseli, és lényegében a technológia világa és emberi társadalmunk fúziójáról szól, vagy akár az egész részen végigvonuló, de csak a legelején leírt metafora szavaival élve: új kambriumi időszakot jelent a 21. század, csak ezúttal a globális társadalom vonatkozásában. A hatodik rész a városokra, az ezek fejlődésében rejlő lehetőségekre fókuszál, és elsősorban a területfejlesztésben érdekelték számára jelent jó hivatkozási forrást. A *Geomanifesztó* pedig akár az egész mű szintézisének, végkövetkeztetéseinek összegzéseként is értékelhető, de annál is több: lényegében a szerző ars politicájának is lehet tekinteni, ugyanis itt nyerünk igazán betekintést Csizmadia Norbert komplex gondolatvilágába. Legfőképpen amiatt, mert kiérződik belőle

hogy nevelő szándékkal (is) fogalmazza meg gondolatait. Nem fogok kitérni egyenként mind a 11 elvére, csak a legutolsót szeretném ez alkalommal kiemelni: a belső iránytű szerepét.

Ennek megértéséhez szükséges ismerni a keleti ember gondolkodásmódját. Az ókori görögök számára Delphoi volt a világ közepe; a rómaiak számára ezt természetesen Róma városa jelentette. Persze nem abszolút értelemben vett földrajzi-mértani, hanem a szellemi és gyakorlati élet síkján értendő ez esetekben a „világ közepe”. A klasszikus kínai civilizáció, illetve a nomád íjlesztő népek a négy égtáj mellett ismerték az ötödik, a „közép” fogalmát: a közép mindig ott van, ahol az ezt meghatározó egyén – mikrokozmosz a makrokozmoszban – éppen megtalálható. Az égtájakat ugyanakkor színekkel is jelölik: a kínai beosztás szerint észak fekete, dél vörös, kelet fehér, nyugat zöld, a közép – vagyis Kína – sárga. Az íjlesztő nomád népek esetében ez annyiban változik, hogy számukra a nyugat a kék, közép pedig az arany színt, illetve elnevezést kapja – legjobb példa erre a tatár Arany Horda megnevezése. Az eligazodást ezek között, a természeti jelek mellett, mindig a belső iránytű jelenti. Csizmadia tanácsa szerint ezt a belső iránytűt szükséges követni, túllépve a rutinton, mivel a legjobb szimuláció sem képes helyettesíteni a valóságot, az ebben megjelenő új kihívásokat. A kötet tartalmi részének bemutatóját egy, a 369. oldalról kiemelt gondolattal zárnám, amely akár a könyv fülszövege is lehetett volna:

„Egy kivételes geopillanat részesei vagyunk, amikor felülmúlhatatlan emberi értékek és technológiai innovációk rajzolják át a térképeket. Az ezer szállal egymásba kapaszkodó globális világ az új inspirációkat az egyedi kreativitásban, az új partnereket a lokális hálózatokban keresi – a múlt határvidékeiből így alakulnak ki a jövő központjai. A földrajz ismét felértékelődött. A 21. század felfedezői azok lesznek, akik képesek értelmezni a globális folyamatokat, és van bátorságuk újrajzolni a 21. század térképét, hogy maradandó értéket adjanak a világnak.”

Túl a kötetben foglalt hatalmas információmennyiségen, figyelembe véve gondolatvilágának eredetiségét és komplexitását – nem csoda, hogy a magyar sajtóban is pozitív recenziókat lehet róla olvasni –, ki kell emelnem a kivitelezés minőségét is, mely valószínűleg komoly anyagi áldozatokkal is járt. Enyhén *déjà vu* érzéseim vannak ennek kapcsán: még a tömegnyomtatás megjelenésének előtti időszakra volt jellemző az, hogy a kézzel pergamenre írott könyvek értékét a tartalmán kívül a kivitelezés is jelentette. Jelen esetben is – habár a technológia azóta sokat változott, a tökéletesedés irányába – észrevehető az a törekvés, hogy az értékes tartalom értékes kivitelezésbe legyen csomagolva. Ezt bárki, aki kézbe veszi a kötetet, saját ujjával, szemével is megtapasztalhatja.

A könyvelés tudományának egyik metaforája: a könyvelés a gazdasági ügyvitel filmje, míg a könyvelői mérleg a fényképe. Míg a film folyamatos, addig a kép egy adott pillanatot ragad meg: egy igazán jó fényképész képes gyorsan zajló sportesemények vagy a természetben zajló jelenségek legfontosabb momentumait megragadni. És nemcsak a pillanatot képes elkapni, hanem tisztán, homálytól mentesen ábrázolni is. A pillanatnak ily esetekben különös jelentősége van, mivel nemcsak a róla készült kép jelen pillanatát, hanem ennek előzményeit (vagyis múltját) és bizonyos időtávolságon belül következményeit (vagyis jövőjét) is ábrázolja. Ha statikus mivoltában nézzük a „pillanat” szó fogalmát, Csizmadia Norbert napjaink geopolitikai

realitásainak pillanatát igyekezett megragadni e könyvében, a mesterfotósra jellemző minőségben. Szubjektív véleményem az, hogy sikerrel.

Ugyanakkor a pillanat rendelkezik saját dinamikával is, és mint ilyen, alkotóeleme a folyamatoknak, ezeknek kiindulópontja vagy töréspontja is lehet. Ily szempontból a pillanatok rangsorolhatóak, egyesek fontossága nagyobb lehet a többiekénél. A jelen pillanata múlttá válik, de kiindulópontot jelent a jövő felé is. Csizmadia könyve egy ilyen pillanatot ragad meg, azt érzékelteti, mennyire fontos az ebben rejlő lehetőségek megragadása. A kairosz ebben az esetben is természetesen relativizálható. „Egy nap az Úrnál olyan, mint ezer esztendő, és ezer esztendő, mint egy nap” – mondja a Biblia, egész pontosan Péter apostol második levelének a harmadik fejezetében található nyolcadik vers. Az emberiség ideje a maga során természetesen rövidebb, mint az abszolút létezőnek tartott egy Istené, akit még az ateisták is, ugyan nem személyként, de sorsként, örök törvényként vagy szimplán önmagában való örök létezésként elismernek. Ugyanakkor meghatározhatatlanul hosszabb, mint az egyének élete, és az emberiség életében az, ami az egyén életében egy pillanat, többévi időtartamnak is megfelelhet. Csizmadia könyve szerint egy ilyen fontos pillanatban leledzünk, ami a pozitív értelemben véve egy töréspont. Ez a töréspont új lehetőségeket hordoz magában. Az egyén, a helyi közösség, a régió, a nemzet és az egész emberiség feladata élni ezekkel a lehetőségekkel. A makro- és a mikroszint így érintkezik, így nyilvánul meg az egyén az összességnek önmagában véve apró, cselekedetei révén jelentős részeként. A Geopillanat itt van, megélhető, kihasználható. Csizmadia Norbert könyve olyan külső iránytűt nyújthat hozzá, amely hasznosan befolyásolhatja az egyén belső iránytűjét. Ezek figyelembevételével ajánlom ezt a minőségi, stílusában és tartalmában is eredeti kötet elolvasását.